

DİLİMİZİN ZENGİNLİKLERİ PROJESİ

“Sözlük Özgürlüktür”

Sözlük Tasarım Yarışması

ÜÇGÖZ ORTAOKULU

KASIM 2023

HAZIRLAYANLAR

Bilge

Zümrüt

Anka Kuşu

SÖZLÜK

A

Ahde+= Yağmur yağdıktan sonra yağan yağmur.

Örnek= Bugün ahdetin altında kaldım.

Ahir= Sonuncu sonraki, son.

Örnek= Hikayenin ahirine geldim.

Akça= Denk olarak aka yakın, oldukça ak.

Örnek= Akça kızlar sükün etti yurdundan

Anlı Açık= Çekinecek veya utanacak bir şeyi olmamak.

Örnek= Ablamın anlı çok açık.

Argab= Elazığ yöresine göre ağızdır, akrep.

Örnek= Zehirli argablar sarı olur.

Arlanma= Utanmak.

Örnek= Sen ne kadar arlanmaz birisin.

Ayaş= Ankara iline bağlı ilçelerden biri.

Örnek= Biz ailecek Ayaş'a gittik.

B

Bedevi= Bedevilik tarikatından olan kimse.

Örnek= Ercan bedevi kültürüne merak saldı.

Beylik= Bey olma durumu.

Örnek= Türklerin tarihi beyliklere dayanıyor.

Beyzade= Soylu kimse.

Örnek= O tam bir beyzade gibi davranırdı.

Bezenmek= Süslenmek anlamına gelir. Süslenmek anlamı dışında bezeme işine konu olmak anlamına da sahiptir.

Örnek= Bütün sınıflar kutlamalar için balonlarla bezenmişti.

Bozca= (Sıfat) Rengi boza çalan. (İsim) islenmemiş, çalılık toprak, ham tarla.

Örnek= Bütün mal varlığım ev ve ufacık bozca.

C

Çellat = Acımasız, kat yürekli kimse.

Örnek = Komsumuz bir cellat.

Ç

Çomak = Ucu topuzlu değnek.

Örnek = Eskiler değneklere çomak derler

Çevik = (Canlılar için) çok çabuk ve kolay davranabilen.

Örnek = Kedi çevik hayvandır.

Çevük = Çevik olan kimse.

Örnek = Babam çevük olarak tanınır.

D

Dadı = Evlerde çocuğa bakan kimse; daye Haya

Örnek = Dadımız çok tatlı kişidir.

Dalamış = (Köpek, kurt gibi ısırıcı hayvanlar için) ısırarak, dişlemek.

Örnek = Köpek beni daladı.

Derviş = 1. bir tarikata girmiş, o tarikatın töre ve yasalarına bağlı kimse.

2. Yoksulluğu, çile çekmeyi benimsemiş kimse.

Örnek = Rüyasında ak sakallı bir derviş görünce onu gelip bana anlattı.

Dipsiz = Dibi olmayan.

Örnek = Köpek dipsize düştü.

Dirgin = Binek yada korum hayvanlarının gemine bağlanan ve hayvanı yönlendirmeye yarayan kayış.

Örnek = Ata bindiğinde dirginleri eline almalısın.

E

Erenler = Erkek, yiğit, kahraman, tecrübeli kişi.

Örnek = Çanakkale Savaşında ki erenler sayesinde bu kadar rahat uyuyoruz.

F

Fani= Bir gün ölecek olan, gelip geçici, bir gün sona erecek olan, kalıcı olmayan, kalımsız, ölümlü.

Örnek= İnsan dünya, dostluk hepsi fanidir.

Feryat= 1. Çığlık, haykırış. 2. Çığlık çığlık bağırarak, haykırarak.

Örnek= Anne'nin feryatlarını duyunca daha çok üzülüyorum.

Fiğan= Acıyla inleme.

Örnek= Anneler çocuk doğururken fiğan eder.

G

Garip= Kimsesi olmayan, kimsesiz, zavallı.

Örnek= Zavallı çocuk garip garip bakıyordu.

Gavur= Müslüman olmayan kimse, özellikle Hıristiyan, Avrupalı, Batı

Örnek= Gavur bana bir at parası vermeden kalkıp gidecek mi?

Garaz= 1. Kızgınlık, öfke. 2. Hırsımın ez anlamı.

Örnek= Namaz kılmayan Allah'ın garabına uğrar.

Gem= (At) Gem taktırmamak.

Örnek= Kadın dizginleri çekmek istedi, fakat hırslı hayvan sert bir boyun hareketi ile geminin kurtardı.

Görklü= Gösterişli, güzel görkemli

Örnek= Gönlüme görklü bir dilbere kaptırdım.

Güman= Diyan şirketinde hakikatin ve kesinliğin karşıtı olarak kullanılan bu kelimenin sözlük anlamı şüpheci. Varlığından ya da gerçekliğinden tam olarak emin olunamayan şeyler için güman kelimesi kullanılır.

Örnek= Sözlüğümde güman kelimesi yokmuş.

Gürz= Ateşli silahların bulunmasından önce, savaşlarda silah olarak kullanılan, sapı ağaç ya da demir, kendisi bakır ya da tunc, dar yapılan ağır topuz.

Örnek= Gürz oldukça tehlikelidir.

Güvey= 1. Evlenmekte olan bir erkeğe, evlenme töreni sırasında verilen ad. 2. Bir kızın ailesinden olan büyüklere göre o kız evlendiği erkek, damat.

Örnek= Güvey damatta geldi.

H

Halayik: Kadın köle, Cariye

Örnek: Eskiden halayıklar varmış.

Han: Genellikle uzun yollarda yol üzerinde, kentlerde, kasabalarda yolcuların hayvanlarıyla birlikte konaklamalarına yarayan yapı.

Örnek: Hana doğru yola koyulduğu sırada önünü bir kaç kişi kesmişti.

Harami: Hırsız, haydut

Örnek: Kırk haramiler mağraya girdi.

Hasım: Düşman

Örnek: Son olanlardan sonra o aile bizim hasmımızdır.

Helal: Dinsel yönden yasaklanmamış olan, dinin kurallarına aykırı olmayan, dince izin verilen.

Örnek: Bütün iyi ve temiz şeyler bize helal kılınmıştır.

Hirt: Ahmak, budala, sersem, aptal, anlayıssız kimse.

Örnek: Arkadaşı çok hirt birisiydi.

Hışim: Kılgınlık, ösk:

Örnek: Hışımla İceri airdi.

Hünerli: Hüneri olan, elinden iş gelen, becerikli, usta kimse.

Örnek: Yaptığı işle hünerini gösterdi.

I

Irz: Hem mahrem hem de namus.

Örnek: Bekçiye mahalle namusunu, irzini rahatlıkla teslim ederdi.

İ

İnayet: İyilik, kaura, ihsan, lütus.

Örnek: Gayret bizden, inayet Allah'tan

İtibar: Değer vermek, saygı göstermek

Örnek: Buradaki itibarıma zarar vermene izin vermem

K

Kabile: Genellikle aynı soydan gelen ve genellikle aynı coğrafi bölgede yaşayan insanların oluşturduğu sosyal birimdir.

Örnek: Mekke'de birden fazla müstaman kabile vardır.

Kabza: (Genellikle kılıç, kama, ok atılan yay gibi şeylerde) tutulacak yer, sap, tutak

Örnek: Yeni aldığı bıçağın kabzası eline tam oturdu.

Kadeh: İki içmeye yarayan bardaklara ve kimi kutsal ayinlerde kullanılan ayaklı kaba verilen isim.

Örnek: Suyunu ince belli kadehten içti.

Kadir: 1. Değer kıymet. 2. Bir yıldızın parlaklık bakımından bulunduğu basamak. 3. Güçlü, gücü yeter, erklî. 4. "Her şeye gücü yeter" anlamında tanrının sıfatlarından biri.

Örnek: Allah her şeye kadir'dir.

Kaştan: Genellikle iplikli kumastan yapılan, uzun ve işlemeli üst giysisi

Örnek: Benim kaştanım var.

Kargu: Dokuma aygıtında ipliklerin yolunu açan araç.

Örnek: Kargu bozulduğundan iplikler birbirine karışmıştı.

Kavim: Aralarında töre, dil ve kültür ortaklığı bulunan boy ve soy bakımından birbirine bağlı

insan topluluğu, budun

Örnek: Kavimler aynı dili konuşmuşlar.

Kaygı: Kötü bir sonuç doğacak diye duyulan üzüntü, tasa

Örnek: Eve geç kaldığım için annem çok kaygılandı.

Kepelek: Gobanların omuzlarına aldıkları dikisi, kolsuz kegeden üstlük.

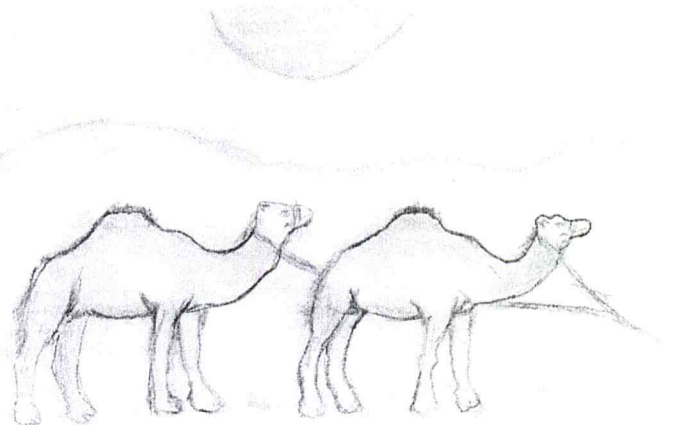
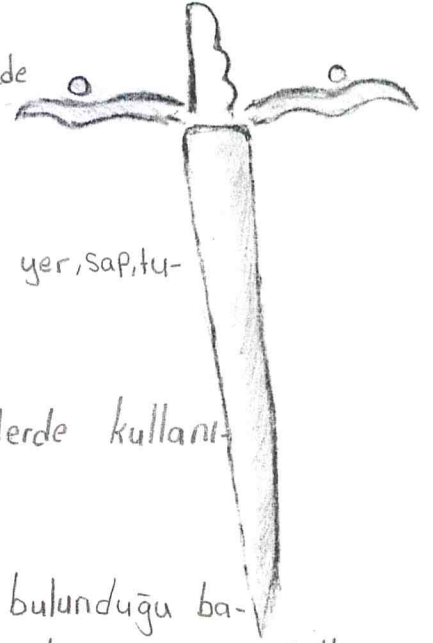
Örnek: Gobanın üzerindeki kepelek eskimştir.

Kervan: Uzak yerlere yolcu ve ticaret esyası taşıyan yük hayvanları

Örnek: Kervana karışmalı ne gerisinde kalma-
lı ne basında durmalı

Kıs Kıs: Gülmenin için için sessiz ve alaylı olduğunu anlatır.

Örnek: Ayşe'ye arkadaşına bakıp kıs kıs gülüyordu.

Kopuz: Türklerde XVII. yüzyıla değin kullanılan bilineni, Altay Türkleri arasında bugün de kullanılan halk ozanlarınınca Galınan Türk sazı.

Örnek: Eski kopuzuyla ruhuma dokundu.

Köster: Bir tür uzun tahta rendesi, köstere

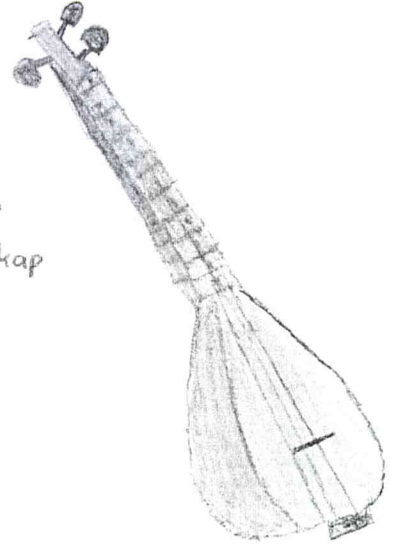
Örnek: Salatalığı kösterenin ince kısmıyla rendelemişti.

Küllük: Göplük, sigara külü sükelenen ve sigara sandırülen kap

Örnek: Küllüklerde biriken ihtaritleri göpe döktü.

Kümbet: Damı kubbe biçiminde olan yapı

Örnek: Van'da uratulara ait kümbetler bulunur.

L

Lakırdı: Söz, laş

Örnek: Komsular lakırdı yapıyordu.

Lanet: Allah'ın ve insanların sevgisinden, ilgisinden yoksunluk.

Örnek: Bu lanet işi kim yapacak.

M

Mahzun: Üzgün, üzüntülü ve hüznü

Örnek: Ali mahzun mahzun bakıyordu.

Mübarek: Kutlu, kutsal uğurlu

Örnek: Mübarek yurdumuz çok güzel.

Müezzîn: Çağırda bulunan, ezan okuyan kamet getiren kimse.

Örnek: Babam müezzînlik yapar.

N

Namert: Mert olmayan, algaklık eden, korkak

Örnek: Onun böyle namert biri olduğunu bilseydim onunla bu yolla çıkmazdım.

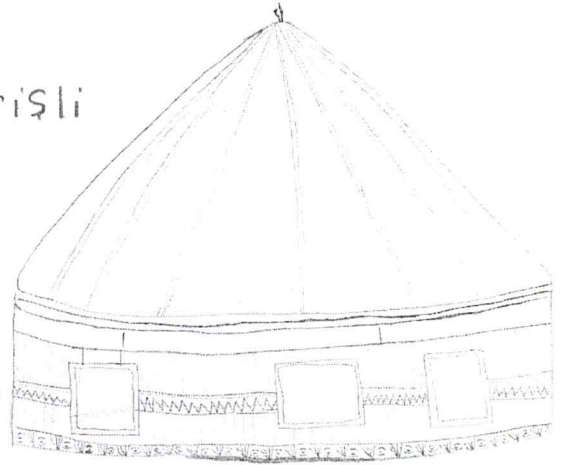
O

Otağ = Büyük ve süslü, gösterişli çadır.

Örnek = Padişahın otağı oldukça gösterişliydi.

Otoğlar = Kendine iyi bakan.

Örnek = Osmanlı otoğları oldukça geniş yapılıdır.

Ö

Ökçe = Ayakkabının altının topuğa gelen bölümü ve genellikle yüksek olan kısmı.

Örnek = Ayakkabımın ökçesi kırıldı.

P

Paçavra = Eskimiş atılacak durumda bez yada kumaş parçası.

Örnek = Okula, sırtında ve üzerinde paçavralarla kör bir adam geldi.

R

Rab = Tanrı

Örnek = Rabbime ne kadar şükretsem az.

S

Sadakat = İcten bağlılık.

Örnek = Sadakatimi test etmeye kalkmayın.

Sağrak = Kadeh, kase.

Örnek = Sağrakları getirin.

Şarp = Çıkılması ve geçilmesi güç, çok dik, yalçın.

Örnek = Geyik gibi şarp kayalara tırmandık.

Şemiş = Eti, yağı çok olan, tavlı.

Örnek = Kurbanlıkları şemiş hale getirdik.

Şeyran = Gezinme, gezmeye.

Örnek = İki gönül bir olunca samanlık şeyran olur.

Sürgü = Kapının kapanması için arkasına yatay olarak yerleştirilen demir veya ağaç kol; tırkaz, sürme
Örnek = Kapının sürgüsü açıldı.

Ş

Şah = Hükümdar, padişah, Sultan.

Örnek = Hoş geldiniz şahım.

Şahbaz = İri gösterişli bir akdoğan

Örnek = Kartal gökyüzünde süzülerek avını yakalamasıyla ünlü bir şahbazdır.

Şamata = Gürültü, patırtı, yaygara.

Örnek = Sınıfta çok büyük bir şamata vardı.

Şarap = Üzüm ya da başka meyvelerin sularını türlü yöntemlerle mayalandırma yoluyla yapılan alkollü içki.

Örnek = Şarap haram bir içecektir.

Şarlamak = Bağırarak, hareket etmek

Örnek = Durduk yere bana şarladı.

T

Tay = Atın üç yaşına değin olanına verilen ad

Örnek = Bizim çiftliğimizde tay var.

Tavla = Tahta.

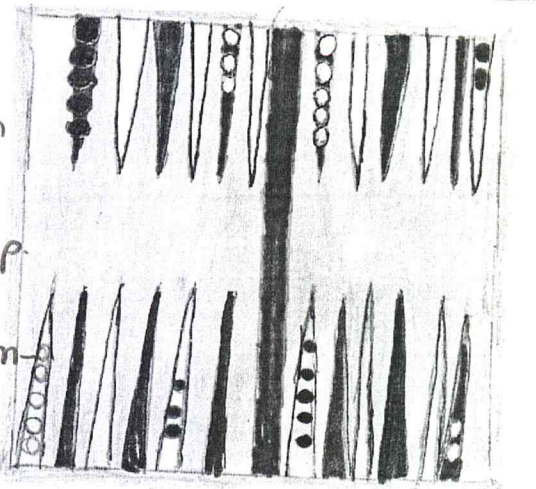
Örnek = Tavlada Yahya Hocayı mat ettim.

Tepme = Suda çignenerek keçeleştirilen yünden dokunmuş. (Kumaş, keçe)

Örnek = Bana tepmeden bir çanta yap.

Tulgan = Ay, dolunay.

Örnek = Gece tulgan ışığında kardeşimle yürüyüş yaptık.

Tutsak=1. Savaşta ele geçirilen düşman.

2. Gitmesine yada özgürce hareketine engel olan kimse.

Örnek= Bizim yüzümüzden yakalandı ve hücrede tutsak kaldı.

Tülbent= İnce ve seyrek dokunmuş hafif ve yumuşak pamuklu bez.

2. Bu bezden yapılmış başörtü.

Örnek= Çeyizinde her renk tülbent vardı.

U

Ulemalar= Müslüman ülkelerde eğitimli din âlimlerinden oluşan sınıf.

Örnek= Osmanlı padişahları ulemalardan ders aldılar.

Ulu= Erdemleri yönünden çok büyük, ulaşılamayacak denli yüce.

Örnek= Ulu Önder Atatürk çok iyi biriydi.

Uyruk= Bir devlete yurttaşlık bağıyla bağlı kimse

Örnek= Babam yabancı buyruklu birine yol sordu.

Ü

Ün= Genellikle iyi, üstün bir niteliğe herkesçe çok iyi bilinip tanınma durumu.

Örnek= Şuradaki kız çok ünlü.

✓

Vazife= Görev.

Örnek= Ömer öğretmenin verdiği vazifeyi yerine getirmemişti

Y

Yaban= Yerleşim bölgeleri dışı insan bulunmayan ıssız yer.

Örnek= Yabancı bir ortama girdi.

Yağma= Bir çok kişinin zor kullanarak ele getirdikleri malı alıp kaçması

Örnek= Eskiden dükkan yağmalardı.

Yeles= At, aslan gibi kimi hayvanların ensesinde yada boy nunda bulunan uzun kıllar.

Örnek= Ata bineceği anda atın yelesinden tuttu.

Yiğit= Güçlü ve yürekli, kahraman, alp.

Örnek= Köy yiğitleri güreşe tutuşmuştu.

Yörük= Göçebe hayatını benimsemiş insanlara verilen ad.

Örnek= Yörükler geçimini hayvancılıkla sağlıyorlardı.

2

Zeval= Yok edilme, yok olma, ortadan kalkma, sona erime.

Örnek= Emeklerim zeval oldu.